

Van ongewens t naar exclusief

Met 18 jaar stamboek voor verbeterd rood bont vleesras begint het eigenlijke fokken pas

Door de hoge kwaliteit vlees hebben de rode dikbillen altijd fans gehad. Ook vijftig jaar geleden toen ze geweerd werden van de keuringen en zelfs op de paasveekeuringen nog een uitzonderlijke zeldzaamheid waren.

Zo'n tweehonderd fokkers kent het stamboek van het verbeterd roodbont vleesras anno 2006. Samen hebben ze in totaal zo'n 8000 hoofdzakelijk stamboekingeschreven dieren, het aantal geboorten ligt jaarlijks rond de 4000. Het had echter niet veel gescheeld of het enige echte vleesveeras van Nederlandse bodem had nooit bestaan. De dikbilfactor werd in de fokkerij namelijk gezien als zeer ongewens t. Van oudsher is er wel eens melding gemaakt van de geboorte van overmatig bespiede kalveren, maar kalf en zelfs koe overleefden de zware bevaling vaak niet. De eerste foto's van dikbillen dateren van de paasveekeuring van 1937, ze waren een zeldzaamheid. De dikbil was een ernstig euvel, waarschijnlijk via het Shorthornras in de veestapel gebracht. De dikbilfactor stond te boek als een erfelijk gebrek, van een keizersnede had nog niemand gehoord. En mochten ze dan toevallig toch overleven: dikbilstieren kregen absoluut geen kansen. Zat er al een naadje over de bil, dan keurde het stamboek de dieren af.

Fokker van het eerste uur en stamboeksecretaris van

verbeterd roodbont in de jaren negentig Wil Kouwenberg uit Veldhoven struinde als jong mannetje de stallen af op zoek naar een bijzonder dik kalf. 'Daar wilden de veehouders wel graag vanaf, dus we betaalden niet te veel, soms zelfs minder', geeft de inmiddels gepensioneerde Kouwenberg toe. De afzet lag vooral in het westen van Nederland, dichtbij de grote steden. 'Daar waardeerden ze het extra luxe vlees.'

Fokken op dubbeldoel

De extra beveleedheid was dus niet alleen maar negatief, licht Frans Kuijpers toe. Kuijpers is inmiddels ook gepensionerd, maar was bijna veertig jaar actief als fokkerijspecialist in Noord-Brabant en hij was nauw betrokken bij het verbeterd roodbont als adviseur en secretaris van de foktechnische commissie. 'Binnen het MRIJ-ras fokte men vanaf de jaren dertig, veertig op een echte dubbeldoelkoe.' Toen werd al gekeken naar luxe koeien met een fijne huid en heupen waar geen vet op kwam, licht Kouwenberg toe. 'Vet was ook toen al de schrik van de slager. Koeien moesten een harde bespierung hebben, want dat type dier zet geen vet aan en blijft mals. Dan waren het op tien- tot twaalfjarige leeftijd nog jonge koeien.' Bespierend moesten de stieren wel zijn, maar zeker niet van het dikbiltype. Toch kon de fokkerij niet voorkomen dat er af en toe eens een dikbilkalf werd geboren, achteraf gelukkig voor het verbeterd roodbont, want zo is de eigenschap na alle jaren toch in de populatie gebleven.

Kuijpers is flink in de bloedlijnen gedoken en vond

tien stieren binnen het MRIJ-ras die dikbilkalveren gaven. Bijna allemaal hebben ze een gemeenschappelijke stamvader: Seike 1's Sjoerd. Hij is geboren in 1938, dekte acht jaar in het Land van Cuijk en zette maar liefst honderd stamboekzonen op de wereld. Zijn zonen Geertje's Sjoerd 6 en Piet in Limburg en kleinzoon Mina's Sjoerd 15 in Cuijk kregen de dikbilfactor mee. 'Melk en vlees waren niet per definitie in tegenspraak', licht Kuijpers toe. 'Seike 1's Sjoerd was ook bekend vanwege de goede productie van zijn dochters.'

Ommekeer met keizersnede

De grote ommekeer voor de roodbontdikbilfokkerij kwam in de jaren zestig, toen de keizersnede gemeengoed werd. Vooral in gebieden als het westen van Noord-Brabant en Zuid-Holland leefde de dikbilfokkerij op. Daar zat men tenslotte dicht tegen de 'kapitaalkrachtige vraag' aan in Amsterdam, Leiden, Den Haag en omgeving, waar de luxe beesten tegen een extra prijs werden afgezet. Dikbillen fokken bleef echter een niche, signaleert Kuijpers. 'Koeien melken was toch het belangrijkste.' Juist in de tijd dat het houden van dikbillen aantrekkelijk werd, stond bij KI-vereniging 'Midden-Brabant' in Helvoirt MRIJ-stier Bart op stal. Hij kreeg vooral kansen omdat zijn dochters goed melk produceerden. Maar daarbij waren de nakomelingen extra geblokt en gaf hij dikbilkalveren. Het leverde Bart rond 1970 veel extra gebruik op en hij zou uitgroeien tot de stamvader binnen de verbeterdroodbontfokkerij.

Stamvader Bart, hier in 1966, aanvankelijk populair alleen vanwege de productieaanleg

Frans Kuijpers: 'Bij grote dieren met minder bespierung verlies je kiloprijs en luxe vlees is juist het bestaansrecht van het ras'

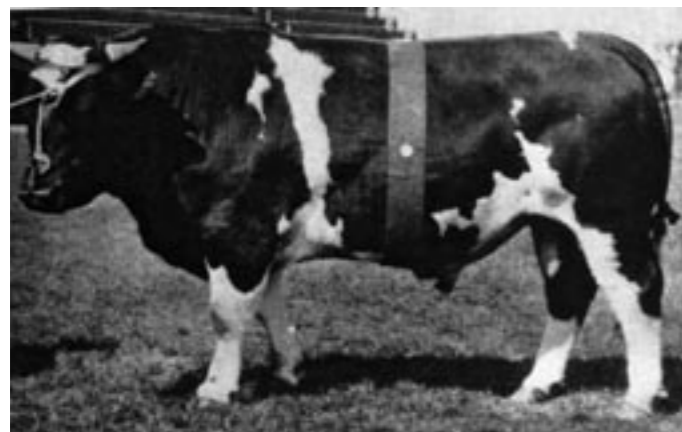
Door de mogelijkheden die de keizersnede bood, gingen ook de KI-verenigingen overstag en kochten dikbilstieren aan. KI Lexmond, met oud-federatievoorzitter Minne Veldman aan het roer, ging voortvarend te werk. Daar kregen de stieren Hein en Jos kansen. 'Nee, een bekende afstamming hadden ze niet', weet Kuijpers. 'Dat ze ingezet werden, was vooral op voordracht van de boeren in die regio.'

De ontwikkeling van verbeterd roodbont gaat tot hiertoe redelijk gelijk op met die van Belgisch witblauw. Er schijnen in de jaren vijftig zelfs meer dikbillen in Nederland te hebben rondgelopen dan in België, vertrouwt Kuijpers toe. Toch is de bedrijvigheid in Nederland beperkt gebleven. 'De vleesproductie was een toevallig bijproduct van de melkerij en een leuke bijverdienste', omschrijft Kuijpers. 'In België werd het een professionele tak. De melkveehouderij in Wallonië werd grotendeels omgebouwd naar vleesvee. In Nederland beperkte de afzet van luxe vlees zich vooral tot de gespecialiseerde slagers in het westen en het midden van het land.'

Tweede golf na superheffing

De dikbilhouderij bleef klein totdat het slot ging op de melkproductie. De quotering kwam in 1984 en er waren stalplaatsen over. Vleesvee werd interessant en daarmee ook verbeterd roodbont, dat toen nog gewoon MRIJ heette en met de Holsteinisering in zicht een extreem andere kant uit werd gefokt. Vooral de buitenlandse rassen, zoals Piemontese,

Seike 1's Sjoerd, verspreider van de dikke billen, in Den Bosch in 1942, waar hij reservekampioen werd op de centrale stierenkeuring

Roodbonte dikbillen op de paasveetentoonstelling in Den Bosch in 1971, de opmars was begonnen

Dikbillen op de eerste stamboekshow in Liempde in 1988

kwamen in beeld en daarmee ontstond de wens de dikbillen apart te groeperen en te registreren. Het stamboek van de verbeterd roodbonten werd opgericht op 1 maart 1988.

'Ik dacht persoonlijk niet zozeer aan registratie', nuanceert Kouwenberg. 'Voor ons was de handel belangrijker. Zo kregen we in beeld wie de dikbillen allemaal had.' Hij bleef, naast handelen, zijn vijftig dikbillen tot het jaar 2000 melken. De afstamming van de roodbonte dikbillen was niet bekend en dus was de kans op inteelt erg groot. 'Vroeger had men bedenkingen bij de dikbillen omdat ze minder vitaal waren, slechte benen hadden of slecht sperma leverden. Dat waren allemaal gevolgen van inteelt, niet van het feit dat ze de dikbilfactor hadden.' Fokkers wisten meestal niets van het voorge-

slacht van de stieren en niets van de moeder. 'Door de registratie kan er gerichter gefokt worden en kan inteelt voorkomen worden. Daar is het ras veel beter van geworden', concludeert Kuijpers achttien jaar na de oprichting.

Hij verhaalt van de veelgebruikte Job, die zo'n egale rode kleur had dat enige Piemontese-invloed niet ondenkbaar is. Het resulteerde in veel luxe vlees, waarbij de maat van de dieren wat krap bleef. Het stamboek legde de lat hoger. Een stier als Mollie's Kees kreeg kansen omdat hij groter van formaat was. 'Hij werd ingeschreven als B-stier, maar bleek later uitgesproken dikbillen te geven.' Daarna kwamen stieren als Silvester en Graaf Charlon, die een basis legden in de stamboekwerking. De fokkerij veranderde van echte 'ogenfokkerij' naar een fokkerij die gestoeld

Wilbert, fokstier met moderne signatuur

was op onderbouwd beleid. Kouwenberg over de 'ogenfokkerij': 'Iedereen stond dan perplex om zo'n kalf heen, zo prachtig was het dier. Daar gaan we mee fokken, zeiden we. Maar niemand had de moeder of de vader gezien.'

Inmiddels heeft de registratie geleid tot een gedeeltelijk gesloten stamboek. Stieren kunnen alleen opgenomen worden als hun vader ook een stamboekstier is. Koeien krijgen het stamboekstempel als ze twee generaties stamboekstieren hebben.

De bloedspreiding heeft binnen het stamboek de aandacht. 'De KI zoekt naar stieren met een vader die weinig gebruikt is. En we koesteren onze kleine lijntjes', geeft Kuijpers aan. Variatie is er dan nog genoeg. 'We moeten daarbij zorgen dat fokkers blijven registreren. Dat is een voorwaarde voor bloedspreiding en dus voor vooruitgang.' Bij CR Delta worden alleen stieren ingezet die geselecteerd zijn door het verbeterd roodbont stamboek.

Fokdoel naar meer gewicht

De fokkerij heeft al heel wat opgeleverd, vindt Kuijpers. 'De benen zijn duidelijk verbeterd. Er loopt couranter vee dat minder afwijkt van het fokdoel.' Type, ontwikkeling en benen zijn de drie kenmerken die in het fokdoel spelen. 'Hierover is binnen het stamboek altijd discussie. Naar mijn idee bewaken we de benen en zoeken we naar meer maat bij een beste bespierung. Het dikbiltype staat voorop, daar wil het stamboek de beste ontwikkeling bij krijgen. Bij grote dieren met minder bespierung verlies je snel aan kiloprijs en luxe vlees is juist het bestaansrecht van het ras, daarmee onderscheid je je.' Maar naar meer maat en kilo's is ook vraag. 'De slager wil naar zwaardere gewichten om de opgelopen kosten over meer kilo's te verdelen.'

Hij verwijst ook naar de stierindexen. 'De vleesindexen geven waardevolle informatie, terwijl de beste dieren nog niet eens in deze statistieken terechtkomen. Zij gaan naar de particuliere slager.' De voor KI gebruikte stieren komen meestal gunstig uit. Verbeterd roodbont is het tweede ras van Nederland in aantallen inseminaties', geeft Kuijpers aan. 'Vijf jaar geleden was het nog het vierde ras.' De toekomst ziet er nog beter uit. 'Luxe vlees is een schaars product en dat wordt duur betaald.'